

ปัญหาการประเมินผลการปฏิบัติงาน อยู่ที่ไหน?

ระพี สาคริก

บทนำ

ปัญหาการประเมินผลการปฏิบัติงาน เป็นเรื่องที่ถูกถกมานานแล้ว จนกระทั่งช่วงหลังๆ ได้มีการนำเรื่องนี้เข้าไปเน้นความสำคัญภายในระบบการจัดการ ไม่ว่าจะเป็นระบบราชการ และระบบธุรกิจ ลามไปถึงระบบการจัดการศึกษา จนกลายเป็นเรื่องที่ต้องทำ เมื่อคิดว่าต้องทำเป็นทางการย่อมมีการนำมาบังคับใช้ภายในกฎระเบียบของการปฏิบัติงาน ดังที่ปรากฏเป็นความจริงอยู่ในปัจจุบัน

หากคนไทยไม่ใช่คนล้มง่ายอย่างที่ช่วงหลังๆ มีการพูดกันอย่างกว้างขวาง น่าจะหวนกลับไปทบทวนตัวเองสู่อดีตไม่ว่ายาวนานแค่ไหน หากยังสามารถรักษารากฐานจิตใจที่มีความเป็นตัวของตัวเองเอาไว้อย่างมั่นคงมาโดยตลอด ดังเช่นที่ผู้ใหญ่ในอดีตเคยสอนไว้ว่า **จงเป็นไทยแก่ตนเอง**

มาถึงช่วงนี้ แม้หวนกลับไปมองสู่อดีต น่าจะรู้ความจริงได้เองว่า คนไทยยุคก่อน ไม่จำเป็นต้องคิดที่จะให้มีการประเมินผลงานของผู้อื่น ไม่ว่าจะเป็นผู้ที่อยู่ภายใต้ความรับผิดชอบ หรือภายในระบบการจัดการที่เป็นทางการแต่อย่างใด แต่ผลงานในยุคนั้นก็เป็นที่น่าเชื่อถือได้มาก

วิธีการเปลี่ยนแปลงที่เน้นความสำคัญของวัตถุนิยมมากขึ้น

โลกมนุษย์ทุกวันนี้สูญเสียทรัพยากรธรรมชาติไปแล้วอย่างกว้างขวาง อีกทั้งยังรวดเร็วยิ่งขึ้นอย่างน่าเป็นห่วง โดยเหตุที่มนุษย์นำเอาความหลากหลายของสิ่งดังกล่าว มาแปรสภาพเป็นรูปวัตถุเพื่อหวังสนองความสะดวสบายของตน

อย่างไรก็ตามในเมื่อมนุษย์มีทั้งร่างกายและจิตวิญญาณ ดังนั้นการที่มนุษย์นำสิ่งต่างๆ มาแปรสภาพเพื่อสนองความต้องการแห่งตนอย่างหยุดได้ยาก ย่อมมีผลทำลายจิตวิญญาณความรับผิดชอบ ซึ่งตนพึงมีต่อสังคม โดยหน้าที่ นอกจากนั้นแล้ว รากฐานจิตใจยังถูกเปลี่ยนแปลงมาอยู่ในสภาพที่เห็นแก่ตัวมากขึ้น **ซึ่งความเห็นแก่ตัวของมนุษย์ทำให้เกิดนิสัยมองสิ่งต่างๆ ออกจากตัวเองด้านเดียว** แทนที่จะหวนกลับมาพิจารณาค้นหาความจริงจากใจตนเองซึ่งเป็นอีกด้านหนึ่งให้มองเห็นได้ชัดเจนให้มองเห็นได้ลึกซึ้งยิ่งขึ้น

ในปัจจุบัน สภาพดังกล่าวจะเห็นได้โดยทั่วไปจากนิสัยอันเป็นธรรมชาติของคนส่วนใหญ่ ที่สะท้อนความขัดแย้ง เพิ่มองศารุนแรงยิ่งขึ้น ทำให้มีโอกาสอ่านความจริงจากใจคนได้ว่า มองเห็นความสำคัญของตัวเองเหนือกว่าผู้อื่น ยิ่งเป็นคนระดับบน ซึ่งมีความรู้สึกต่อชนรุ่นหลังและคนระดับล่าง เพียงแต่ว่าจะแสดงออกอย่างเปิดเผยหรือเก็บซ่อนไว้ในใจเท่านั้น

การเปลี่ยนแปลงภายในกระบวนการจัดการศึกษา

เราเชื่อกันมาโดยตลอดว่า ผลการจัดการศึกษาควรมีบทบาทสำคัญกำหนดความสำเร็จในการจัดการทรัพยากรมนุษย์ และมีผลสำเร็จที่สานเหตุผลถึงการจัดการสังคมตลอดจนการเมืองและเศรษฐกิจ

แต่ช่วงหลังๆ การถ่ายทอดอิทธิพลวัตถุนิยมที่แฝงมาในรูปแบบการจัดการศึกษา ซึ่งถ่ายทอดมาจากอิทธิพลความเจริญทางวัตถุของกลุ่มประเทศวัฒนธรรมตะวันตก มีผลล่อหลอมให้คนท้องถิ่นในกลุ่มประเทศเขตร้อนรวมถึงคนในสังคมไทย ได้รับการฝังหัวให้เชื่ออย่างแน่นหนาว่า ความรู้ซึ่งแต่ละคนได้รับจากการศึกษา เป็นสิ่งที่อยู่ในโรงเรียนในหนังสือตำรา และคำสอนจากครู

อนึ่งหากพิจารณาจากรากฐานจิตใจที่เป็นกลางถึงระดับหนึ่ง ย่อมมองเห็นความจริงได้ว่า ไม่ว่าจะการสอนในโรงเรียนก็ดี จากหนังสือตำราที่มีผู้เขียนก็ดี แม้จากคำบรรยายของครูในชั้น ล้วนสะท้อนให้เห็นทิศทางออกจากตัวเองด้านเดียวเช่นกัน

แน่นอนที่สุด เยาวชนซึ่งรากฐานจิตใจยังขาดความลึกซึ้ง จึงไม่อาจแข็งแกร่งพอที่จะต่อสู้กับอิทธิพลครอบงำจากสภาพดังกล่าวแล้วได้ ย่อมรับรูปแบบและทิศทางความคิดดังกล่าวเข้าไปฝังลึกไว้ในรากฐานจิตใจตนเองเป็นส่วนใหญ่

มีจำนวนน้อยมากที่มีภูมิคุ้มกันเพียงพอ เพื่อรักษาความเป็นตัวของตัวเองให้มั่นคงอยู่ได้ ทำให้วิถีชีวิตจำต้องตกเป็นทาสกระแสนดังกล่าว

รากฐานจิตใจคนส่วนใหญ่ในสังคมลักษณะนี้จึงตกอยู่ในสภาพสูญเสียคุณค่าที่ควรจะหยั่งรู้ความจริงจากใจตนเองได้อย่างปราศจากการรู้สึกได้

การประเมินผลการปฏิบัติงานควรอยู่ที่ไหน

มีบางคนแม้เป็นส่วนน้อยที่มักกล่าวว่า **ยิ่งเรียนยิ่งไม่รู้** หมายความว่า ยิ่งเรียนสูงยิ่งห่างจากการรู้ตนเองมากขึ้น ดังนั้นช่วงหลังๆ ชีวิตคนส่วนใหญ่จึงหันไปพึ่งสิ่งประดิษฐ์ซึ่งอยู่นอกจิตใจตัวเองเพิ่มมากขึ้น ซึ่งสิ่งเหล่านี้หาใช่ของจริงไม่

ประจักษ์พยานที่เห็นได้ชัด ถ้าจะกล่าวว่าการประเมินผลงาน ต้องมุ่งไปให้คนอื่นเป็นผู้ประเมินแทนการประเมินตัวเองอย่างที่คนแต่ก่อนเคยปฏิบัติ หาใช่หมายความว่า ให้ตัวเองประเมินผลงานของตนไม่ โปรดอย่าเข้าใจสับสนว่า ความหมายของการประเมินตัวเอง หมายถึงการประเมินผลงานตัวเอง แต่ขอให้หวนกลับไปมองที่รากฐานจิตใจ ถ้าคนรู้จักประเมินตัวเองอย่างเป็นธรรมชาติ การปฏิบัติงานย่อมมีคุณภาพให้เชื่อถือได้อยู่แล้ว โดยไม่จำเป็นต้องสร้างการประเมินผลไว้ในระบบ

ความจริงแล้ว ถ้าคนยังสามารถรักษาความจริงเอาไว้ในจิตวิญญาณตนเองได้ทำให้มีความรับผิดชอบต่อสังคมสูงสุดและรู้จักละอายต่อบาป การประเมินตนเองนั้นแหละน่าจะได้ว่าควรแก่การเชื่อถืออย่างแท้จริง นอกจากนั้นหากคนสามารถประเมินตนเองได้ย่อมหมายความว่า ความรับผิดชอบตนเองในผลงานซึ่งตนปฏิบัติไว้แล้ว ผู้ปฏิบัติย่อมถือว่าเป็นสิ่งสำคัญที่สุดในชีวิต

ในเมื่อสังขรณ์คือความจริงที่อยู่ในใจของแต่ละคนอย่างเป็นธรรมชาติ ส่วนความจริงซึ่งอยู่ในใจผู้อื่นย่อมถือเป็นความจริงสำหรับผู้นั้น จึงไม่อาจนำมาใช้ประเมินความจริงของผู้ซึ่งไม่ใช่ตนเองได้

จากเหตุผลที่ได้กล่าวมาแล้วทั้งหมด น่าจะทำให้มองเห็นได้ชัดเจนว่า การนำเอาประเด็นประเมินผลงานมาใช้ในระบบการจัดการบุคคลจึงน่าจะเป็นของปลอมมากกว่าของจริง คงต้องเข้าใจว่าคนทุกวันนี้นิยมสิ่งปรุงแต่งมากกว่าของจริงซึ่งมีอยู่แล้วในรากฐานจิตใจตนเองอย่างเป็นธรรมชาติ

จากสองด้านสู่จุดที่เป็นหนึ่งเดียวกัน

ช่วงนี้หลายคนคงรู้สึกว่ สภาพทั่วไปในสังคมกำลังวิกฤตหนักมากยิ่งขึ้น ทุกสิ่งทุกอย่าง จะปล่อยไปตามกระแสเดิม ซึ่งตกอยู่ภายใต้ภาวะครอบงำของอิทธิพลวัตถุ ย่อมส่งผลสะท้อนกลับมาทำลายตัวเอง หนักมากยิ่งขึ้น

ครั้งจะปล่อยให้พึ่งตนเอง คนผู้มีคุณสมบัติเช่นนี้ให้เชื่อถือได้ ซึ่งปัจจุบันนี้มีน้อยอยู่แล้ว อีกทั้งนับวัน ยิ่งลดลงไปเรื่อยๆ ดังนั้นสภาพสังคมเท่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน ยังคงต้องพบกับปัญหาหนักมากยิ่งขึ้นไปอีก

อย่างไรก็ตาม ธรรมชาติได้กำหนดความจริงไว้ว่า ไม่มีสิ่งใดในโลก จะสูญเสียไปทั้งหมด ดังนั้นผู้ที่มีรากฐานจิตใจเข้มแข็งที่สุด น่าจะดำรงอยู่ได้ ไม่ว่าสิ่งใดจะเกิดขึ้นก็ตาม แล้วในที่สุด ย่อมเกิดโลกหน้าฟ้าใหม่

อนึ่ง หากมีรากฐานจิตใจเป็นกลาง ย่อมรู้ได้ถึงความจริงว่า สังคมไม่ได้วิกฤต แต่คนผู้มีกิเลส ยังมีมากก็ยิ่งรู้สึกว่กำลังวิกฤตหนัก แท้จริงแล้ว คือวิถีการเปลี่ยนแปลงที่มีการหมุนวนเป็นวัฏจักร กำลังหวนทิศทางกลับคืนมาบรรจบครบรอบ เพื่อเริ่มต้นวิถีการเปลี่ยนแปลงสู่อบถัดไปเท่านั้น

บทสรุป

จากคำถามที่ว่า ปัญหาการประเมินผลการปฏิบัติงานอยู่ที่ไหน? คำตอบคือ อยู่ในรากฐานจิตใจของแต่ละคนนั่นเอง ดังนั้นหากการปฏิบัติงานใดก็ตาม ผู้ปฏิบัติมีความซื่อสัตย์ต่อตนเองและมีความรักความจริงใจต่อทุกคนแล้ว ผลงานชิ้นนั้น ไม่จำเป็นต้องใช้ระบบการประเมินผลภายในกฎระเบียบ

แม้ให้ผู้อื่นมาประเมิน ย่อมไม่ตรงกับความจริงซึ่งอยู่ในใจของผู้ปฏิบัติ ผลการประเมินในพิธีการ หากขาดความจริงที่อยู่ในรากฐานจิตใจผู้ปฏิบัติ ย่อมขาดความเชื่อถืออย่างแน่นอน ดังเช่นที่กล่าวกันว่า ประเมินเสร็จแล้วก็เก็บเข้าลิ้นชักโต๊ะ จะนำไปใช้งานใดก็เชื่อถือได้ยาก

วันที่ 26 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2545